

RAAP-Evaluatie- en selectierapport

Uitbreiding begraafplaats te Rolde

Gemeente Aa en Hunze

Een opgraving

Datum	23 februari 2017
CIS-code	4019547100
Projectcode	25485AHUB3
Rapporteur	drs. J.B. Hielkema
Versie	1.0
Goedkeuring senior-archeoloog (intern)	drs. P. van der Kroft
Goedkeuring bevoegd gezag	Datum: Handtekening:
Goedkeuring depothouder	Datum: Handtekening:

Inleiding

De gemeente Aa en Hunze heeft het voornemen om de begraafplaats in Rolde in noordelijke richting uit te breiden. In 2015 is in dit gebied een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd (Hielkema, 2015), met als doel om te bepalen of in dit gebied behoudenswaardige archeologische resten aanwezig waren, die door de voorgenomen uitbreiding bedreigd zouden worden. In de proefsleuven zijn grondsporen en vondsten aangetroffen. Daarom is aanbevolen om het oostelijke deel van de uitbreiding vlakdekkend op te graven, en het westelijke deel gefaseerd te onderzoeken.

Conform de KNA vindt na afloop van het veldonderzoek een evaluatie plaats. Aan de basis van deze evaluatie staat het evaluatie- en selectierapport met daarin een beknopt overzicht van de resultaten van het archeologisch onderzoek en met overzichten van aangetroffen sporen, vondsten en monsters. Daartoe is alle documentatie gecontroleerd, zijn alle veldtekeningen gedigitaliseerd, alle sporen ingevoerd in een database en alle vondsten gewassen, gesplitst, geteld, gewogen en eveneens ingevoerd in een database. In dit evaluatierapport wordt ook een voorstel voor de uitwerking van het onderzoek gedaan: welke vondsten worden geanalyseerd en hoeveel vondsten zullen getekend moeten worden, welke monsters worden gewaardeerd en eventueel geanalyseerd en welke vondsten komen in aanmerking voor conservering.

Doel en vraagstelling

Doel van het onderzoek is het in kaart brengen van de archeologische resten in het plangebied, zodat de informatie over de vindplaats boven de grond (ex-situ) bewaard kan blijven. De algemene doelstelling van het onderzoek is een bijdrage leveren aan de kennis van de bewoningsgeschiedenis in de gemeente Aa en Hunze en de archeoregio.

In het Programma van Eisen (Hielkema, 2016) zijn de volgende onderzoeksvragen gesteld:

1. Welke grondsporen en structuren zijn aanwezig, wat is hun datering, conserveringstoestand, diepteligging en ruimtelijke verspreiding? Wat is hun onderlinge relatie?
2. Wat is de aard, typologische datering, conserveringstoestand, diepteligging en ruimtelijke verspreiding van de vondsten? Zijn zij te verbinden aan bepaalde, specifieke activiteiten en grondsporen/structuren? Zo ja, welke?
3. Zijn er aanwijzingen voor een ~~Celtic~~ celtic field, zo ja, waaruit bestaan deze aanwijzingen?
4. Kan het esdek op basis van vondsten (globaal) gedateerd worden?
5. Bestaat er een relatie tussen de aangetroffen resten en de bekende archeologische waarden in de directe omgeving? Zo ja, waaruit bestaat die relatie?
6. Zijn er aanwijzingen voor graven? Zo ja, waaruit bestaan de resten en uit welke periode stammen zij?

Resultaten veldwerk

De werkputten, grondsporen, vondsten en monsters zijn doorgenummerd ten opzichte van het voorgaande proefsleuvenonderzoek. Tijdens het onderzoek is het oostelijke deel van het plangebied verdeeld in twee werkputten (WP 5 en 7; figuur 2). In het westelijke deel van het plangebied zijn in eerste instantie twee proefsleuven van 5 x 10 m aangelegd (WP 4 en 6). Op basis van de resultaten van deze proefsleuven is in overleg met de bevoegde overheid en opdrachtgever besloten om het westelijke gebied vlakdekkend op te graven (WP 8 en 9). In de werkputten is één vlak aangelegd, in de top van het dekzand. De grondsporen zijn digitaal getekend met een RTK-GPS. Alle sporen zijn gecoupeerd, in doorsnede gedocumenteerd (gefotografeerd en op schaal getekend) en afgewerkt. De waterput is in drie vlakken verdiept. Na het verdiepen van de helft van de put tot een diepte van circa 1m onder het vlak is de profielwand gedocumenteerd, waarna de achterliggende helft is ontgraven. Deze procedure is herhaald tot de bodem van de waterput is bereikt. Van paalsporen die tot een structuur (huisplattegrond of spieker) behoorden, de hutkommen, enkele (diepe) kuilen en de waterput zijn grondmonsters verzameld ten behoeve van botanisch onderzoek (zie tabel 2). Op enkele representatieve plaatsen zijn profielkolommen gedocumenteerd.

De opgraving heeft resten van een nederzetting opgeleverd, die op basis van een voorlopige datering van de aardewerkvondsten uit de 4e-5e eeuw na Christus dateert. De structuren bestaan uit (delen van) ten minste twee huisplattegronden en vier spiekers. Daarnaast zijn twee hutkommen, een waterput, kuilen, greppels en paalsporen aangetroffen (zie kaartbijlage). Opmerkelijk was een kuil met daarin een grote hoeveelheid verbrande stenen. Van deze stenen is een selectie verzameld voor nader onderzoek (V27, 40 en 41). Richting het oosten en westen neemt de spoordichtheid af en lijken de grenzen van de nederzetting te zijn bereikt. Richting het noorden en zuiden zullen de nederzettingsresten zich verder uitstrekken buiten het opgegraven gebied.

Vondsten

Uit de sporen en uit het esdek zijn vondsten verzameld (tabel 1). In totaal gaat het om 427 vondsten, inclusief de vondsten die bij het proefsleuvenonderzoek waren gedaan (n=8). Deze vondsten bestaan uit voor het merendeel uit gebruiksaardewerk. Enkele met groeflijnen versierde aardewerkfragmenten behoren tot het Angelsaksische aardewerk, uit de 4e-5e eeuw na Chr. Aardewerk van dit type is relatief zeldzaam in Noord-Nederland. Het overige handgevormde aardewerk is nog niet nader gedetermineerd, maar lijkt uit dezelfde periode te stammen. Van natuursteen, metaal, dierlijk bot, hout en houtskool zijn kleinere aantallen gevonden. Een bijzondere houtvondst betreft het mogelijke blad van een schep (V36), die op de bodem van waterput 1 (S210) is gevonden. Uit deze waterput is een klein bronzen voorwerpje geborgen (V22). De overige metaalvondsten (inclusief de twee vondsten uit het proefsleuvenonderzoek) zijn met de metaaldetector verzameld uit het esdek. Zij bestaan uit merkloodjes, munten uit de 20e eeuw, een musketkogel en een knoopje.

materiaal	aantal	gewicht (g)
aardewerk	290	8.798
huttenleem	20	120
natuursteen	78	11.533
vuursteen	11	72
metaal ferro	1	-
metaal non-ferro	8	26
bot	15	10
houtskool	3	0,5
hout	1	niet bepaald
totaal	427	20.559

Tabel 1. Vondstaantal en -gewicht per materiaalcategorie.

Monsters

In totaal zijn 24 monsters genomen van paalsporen van structuren, een wandgreppel, de hutkommen, de waterput en enkele diepe kuilen (tabel 2). Deze zijn bemonsterd ten behoeve van botanische analyse (reconstructie landschap en voedsel economie) en ¹⁴C-datering (koppeling aardewerkensemble aan een absolute datering). De bulkmonsters uit de hutkommen kunnen bovendien gezeefd worden voor klein vondstmateriaal.

monster	spoor	put	vlak	interpretatie spoor	soort monster
1	30	1	1	kuil	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
2	51	5	1	paalkuil, huis 1	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
3	116	5	1	kuil	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
4	168	5	1	paalkuil, spieker 1	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
5	170	5	1	paalkuil, spieker 1	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
6	172	5	1	kuil	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
7	173	5	1	kuil	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
8	272	7	1	kuil	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
9	233	7	1	paalkuil, spieker 2	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
10	225	7	1	paalkuil, spieker 2	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
11	179	5	1	hutkom	bulkmonster
12	179	5	1	hutkom	bulkmonster
13	38	8	1	wandgreppel, huis 1	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
14	316	8	1	paalkuil	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
15	210	7	1	waterput	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
16	210	7	1	waterput	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
17	249	7	1	paalkuil, huis 2	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
18	244	7	1	kuil	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
19	250	7	1	kuil	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
20	52	5	1	paalkuil	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering

21	34	5	1	kuil?	botanisch onderzoek/ ¹⁴ C-datering
22	413	9	1	hutkom	bulkmonster
23	413	9	1	hutkom	bulkmonster
24	413	9	1	hutkom	bulkmonster

Tabel 2. Overzicht van monsters.

Advies voor uitwerking op basis van de vraagstelling

Voor een nadere beantwoording van de onderzoeksvragen is een verdere analyse en uitwerking van sporen, vondsten en monsters noodzakelijk.

Analyse van het aardewerk is nodig om de sporen te kunnen duiden. In deze analyse dienen ook de aardewerkfragmenten uit het proefsleuvenonderzoek te worden betrokken (n=6). Voorgesteld wordt om de versierde scherven en enkele representatieve randen te tekenen (n=15). Uitwerking van vuursteen en natuursteen is nodig om te bepalen welke steensoorten op de vindplaats werden gebruikt en welke voorwerpen hiervan werden gemaakt. De concentratie verbrande stenen die mogelijk bedoeld was voor het pottenbakken dient vergeleken te worden met de magering die in het aardewerkcomplex is gebruikt.

Voor botanisch onderzoek zijn redelijk veel monsters genomen. Monsters uit een zandige context zijn doorgaans arm aan botanische resten. Daarom wordt voorgesteld om de monsters (n=4) van de twee spiekers te selecteren om een waardering te laten uitvoeren naar de kwaliteit en verscheidenheid van de botanische resten (macrorestenonderzoek). Ook voor de beschikbare monsters van huis 1 en 2 wordt voorgesteld om deze te laten waarderen (n=4). Voor de twee hutkommen wordt voorgesteld om een deel (0,5 l per hutkom) van de verzamelde grond uit elke hutkom te gebruiken voor macrobotanisch onderzoek, en de resterende grond uit te zeven voor klein vondstmateriaal (zoals kralen en hamerslag). Voor de waterput wordt voorgesteld om beide monsters te waarderen op macrobotanische resten. Voor de acht bemonsterde kuilen wordt voorgesteld ze te laten waarderen. In totaal zullen twintig monsters gewaardeerd worden. Indien uit de waardering blijkt dat de monsters voldoende geschikt zijn voor analyse, zal een selectie hiervan worden geanalyseerd. Deze gegevens kunnen gebruikt worden voor beantwoording van de onderzoeksvragen over de conserveringstoestand van de vindplaats en de landschappelijke context. Als geen van de monsters geschikt blijkt te zijn, wordt afgezien van verdere analyse. Verder wordt voorgesteld om uit de monsters van de spiekers en huisplattengronden, de waterput en indien mogelijk uit de bulkmonsters uit de hutkommen materiaal te selecteren ten behoeve van ¹⁴C-onderzoek, met als doel om deze sporen nader te dateren en het aardewerkensemble te koppelen aan een absolute datering (maximaal 7 ¹⁴C-dateringen).

Advies voor (de)selectie, conservering en deponering

In tabel 3 wordt een voorstel gedaan voor uitwerking, deselectie, conservering en deponering van vondsten. Wij stellen voor alle vondsten van gebruiksaardewerk, huttenleem, natuursteen, vuursteen, de metaalvondst uit de waterput (V36) en hout/houtskool in de uitwerking te betrekken en ze te deponeren. Voor de metaalvondsten uit het esdek wordt voorgesteld om ze niet

nader uit te werken en ze te deselecteren, omdat ze vanwege hun subrecente ouderdom een geringe informatiewaarde hebben.

Voorgesteld wordt het bronzen voorwerpje uit de waterput (V22) te conserveren. Ook voor de veronderstelde houten schep uit de waterput (V36) wordt voorgesteld om deze te laten conserveren. Voor de botanische monsters wordt voorgesteld om ze na afronding van het onderzoek te deselecteren en niet te deponeren.

materiaal	uitwerken (n)	deselecteren (n)	conserveren (n)	deponeren (n)
aardewerk	290	-	-	290
huttenleem	20	-	-	20
metaal	1	8	1	1
hout/houtskool	4	-	1	4
verbrand bot	15	-	-	15
natuursteen	78	-	-	78
vuursteen	11	-	-	11
Totaal	419	8	2	419

Tabel 3. Voorstel voor uitwerking, deselectie, conservering en deponering van vondsten.

Figuren en bijlagen:

Figuur 1. Ligging van het onderzoeksgebied (rood, binnen cirkel). Inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Puttenoverzicht.

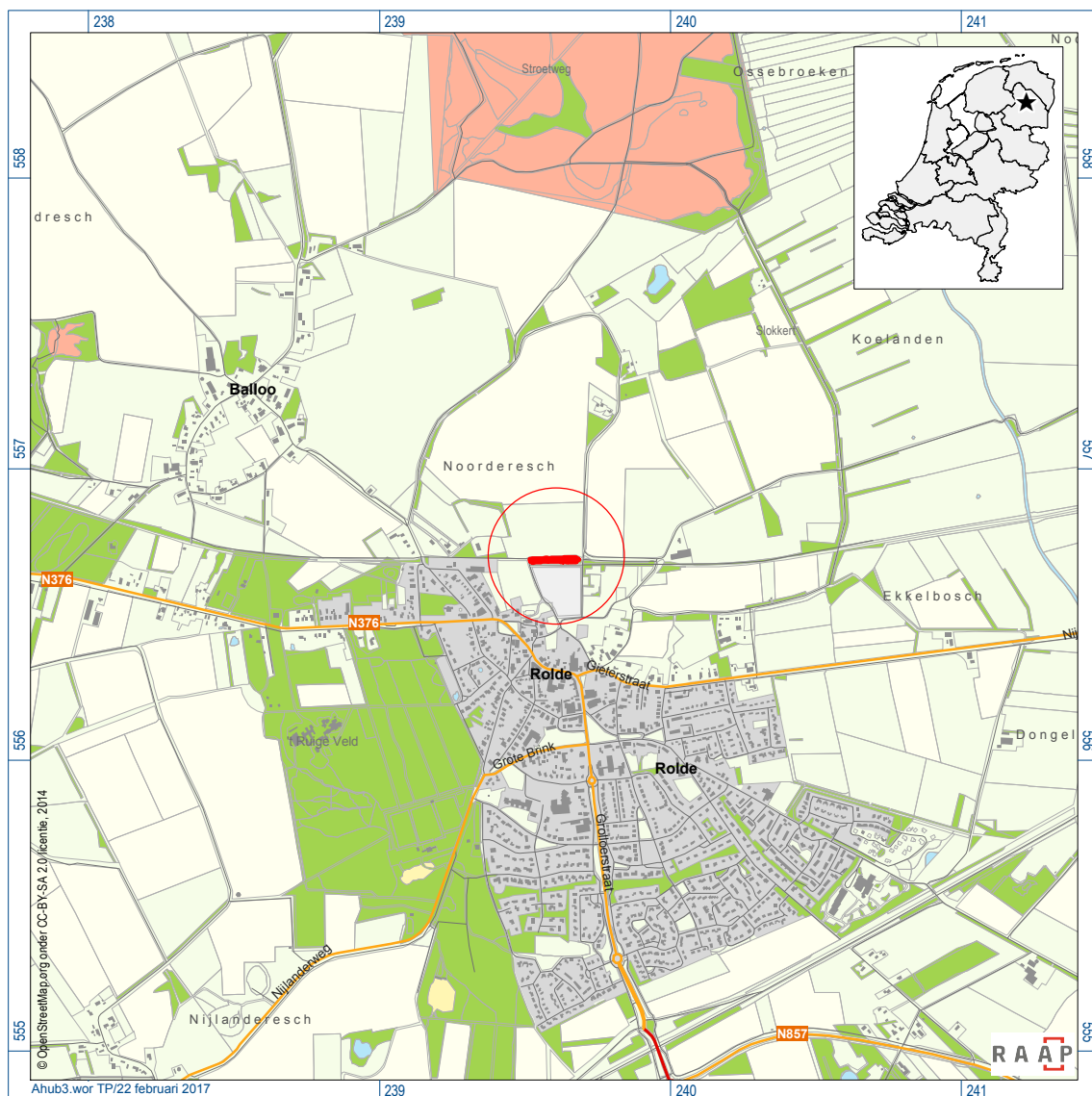
Kaartbijlage. Voorlopige resultaten opgraving.

Literatuur

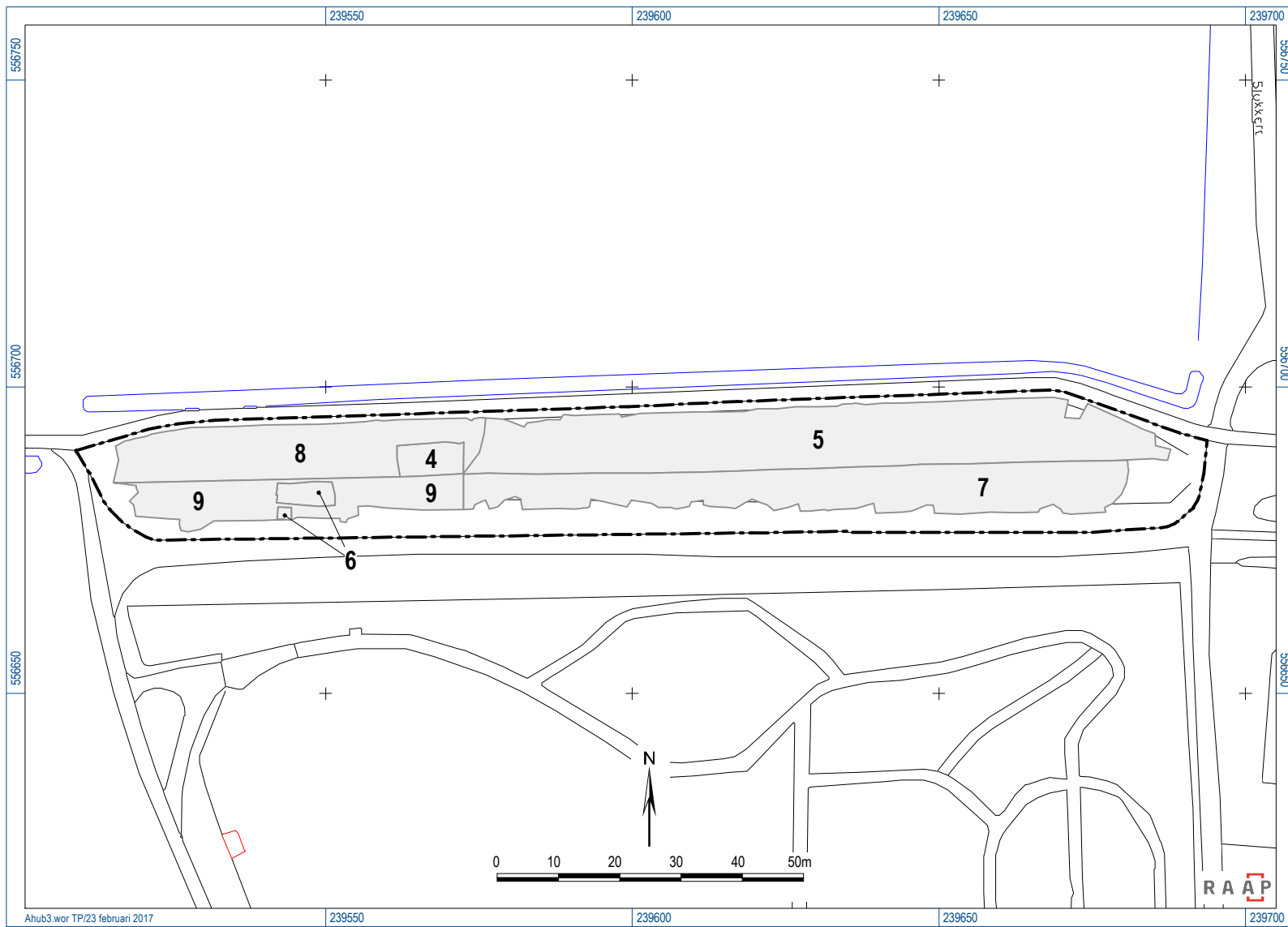
Brouwer, E. W., 2011. *Inventariserend veldonderzoek Rolde uitbreiding begraafplaats*. Arcadis, Assen.

Hielkema, J.B., 2015. Uitbreiding begraafplaats te Rolde, gemeente Aa en Hunze; archeologisch vooronderzoek: een proefsleuvenonderzoek. *RAAP-rapport 3057*, RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.

Hielkema, J.B., 2016. Programma van Eisen opgraving begraafplaats Rolde. *RAAP-PvE 1693*, RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.

Figuur 1. Ligging van het onderzoeksgebied (rood, binnen cirkel). Inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. Puttenoverzicht.

